



**Universitat de les
Illes Balears**

Facultat d'Educació

Memòria del Treball de Fi de Grau

Projecte socioeducatiu Panets

Francisco Juan Vives

Grau de Pedagogia

Any acadèmic 2016-17

DNI de l'alumne: 41572976Q

Treball tutelat per Rubén Lluc Comas Forgas
Departament de Pedagogia Aplicada i Psicologia de l'Educació

S'autoritza la Universitat a incloure aquest treball en el Repositori Institucional per a la seva consulta en accés obert i difusió en línia, amb finalitats exclusivament acadèmiques i d'investigació	Autor		Tutor	
	Sí	No	Sí	No
	X		X	

Paraules clau del treball:
soledat, relacions intergeneracionals, persones majors, socioeducatiu, joves.

Resum

Panets és un projecte socioeducatiu el qual vol introduir dues vegades per setmana, el 5è curs de primària de l'escola La Salle dintre del Centre de Dia de Manacor. L'objectiu principal del projecte és planejar, coordinar i desenvolupar activitats per aconseguir beneficis pels dos sectors de la població, en aquest cas, nins i nines i persones jubilades. A més, Panets vol millorar el sentiment de soledat en les persones majors i conscienciar als nins i nines sobre el procés de l'envelliment humà. Així i tot, l'aprenentatge dels joves serà respectat en tot moment, ja que aquest aprenentatge és un procés important en la vida de l'individu. L'educació per a la ciutadania i drets humans serà l'assignatura seleccionada per realitzar aquestes activitats intergeneracionals.

Paraules clau: soledat, aprenentatge, joves, jubilats i educació.

Abstract

Panets is a social educative project which would like to introduce the 5th course of primary school of La Salle inside the senior care center in Manacor twice per month. The main goal of this project is plan, coordinate and develop activities in order to have mutual benefits for both participants, in this case, children and healthy retirees. Moreover, Panets would like to improve the feeling of loneliness in retirees as well as to raise children's awareness about the process of getting old. However, the learning of the kids should be respected in every moment due to the fact that is a real important process in the lifetime of a person. Education for the citizenship and the human rights will be the subject selected to make these intergenerational activities with both groups.

Key words: loneliness, learning, children, retirees and education.

Índex

1. Introducció i justificació	5
2. Marc teòric	6
3. Objectius	9
4. Soledat	11
4.1. Definició de soledat	11
4.2. Tipus de soledat	12
4.2.1. Soledat objectiva	12
4.2.2. Soledat subjectiva	13
4.3. Causes que incrementen la soledat en les persones majors	13
4.4. Soledat a Espanya	15
5. Les relacions intergeneracionals	18
6. Participants	19
7 Metodologia	20
7.1. Activitats	21
7.1.1. Compartir Cultures	21
7.1.2. El pas del temps	22
7.1.3. Taller de cuina	23
7.1.4. Alternativa Obra Social “ La Caixa”	23
8. Temporalització	24
9. Pressupost	24
10. Avaluació	25
11. Conclusions	27
12. Referències bibliogràfiques	29
13. Annex 1	32
14. Annex 2	34
15. Annex 3	35
16. Annex 4	38
17. Annex 5	40

1. Introducció i justificació

Panets és un projecte socioeducatiu pensat per a persones majors de 65 anys que assisteixen al Centre de Dia de Manacor i per nins i nines del cinquè curs de primària de l'escola La Salle, és a dir al·lots entre 10 i 11 anys. D'aquí la denominació d'aquest projecte, interaccions entre padrins i nets. La idea sorgeix a partir d'una notícia publicada en el diari ABCnews, en què es fa ressò de la iniciativa duta a terme en un centre de preescolar anomenat *Intergenerational Learning Center*, situat dintre de les instal·lacions de Mount St. Vincent, una residència a l'oest de la ciutat de Seattle, en la qual es realitzen activitats conjuntes entre nins i ancians (Shaw, 2016, 16 de Juny).

El present projecte pretén integrar d'una certa manera el model de ILC (*Intergenerational Learning Center*) a Manacor. Per tant, es pretén potenciar les relacions intergeneracionals per tal d'establir una connexió en què nins i persones majors puguin realitzar activitats junts per poder beneficiar-se uns dels altres. La idea principal és habilitar un espai dintre del Centre de Dia de Manacor on les persones majors puguin establir aquestes relacions amb diferents nins i nines mitjançant la realització d'activitats què es duren a terme al llarg del curs acadèmic a raó de dues sessions mensuals de 45 minuts cada sessió, la qual cosa fa un total 18 sessions de pràctiques intergeneracionals. El projecte té com a base promocionar un aprenentatge emocional, vivencial, basat en valors, cooperatiu, entre d'altres.

Es parteix de la consideració i aposta ferma que rau en l'idea que establir connexions entre nins i persones majors proporcionarà beneficis per ambdues parts. Els al·lots transmetran la vitalitat, ganes d'aprendre i obtindran una altra perspectiva sobre les persones majors. Pel que fa al col·lectiu d'edat més avançada, aportaran la veu de l'experiència i la transmissió de tradicions i cultura.

L'esperança de vida és un dels indicadors principals que reflecteixen el desenvolupament al llarg del temps de les polítiques sanitàries, socials i econòmiques. És una realitat que les persones cada vegada vivim més gràcies al desenvolupament de la ciència i la tecnologia, l'esperança de vida de la població espanyola s'ha vist incrementada de manera significativa entre 1910 i 2009 (Prats, 2015, 26 de Febrer).

D'aquesta manera, el fet de viure cada vegada més, implica que alguns factors com puguin ser la qualitat de vida, la jubilació, el poder adquisitiu, l'estructuració del temps lliure, el deteriorament gradual de la salut o la pèrdua de relacions socials afavoreixin l'aparició d'un sentiment de soledat subjectiva en les persones de la tercera edat (Leiderman, 1980, p. 31 citat per Peplau & Perlman, 1982). Un estat emocional afectiu en què l'individu és conscient d'estar apartat dels altres. Aquest sentiment ve donat per l'abandonament familiar, la viduïtat, les escasses relacions socials, entre d'altres factors.

Així doncs, aquest projecte es basa en una preocupació per l'aïllament que sofreixen les persones majors què es troben en soledat, així com les poques relacions intergeneracionals existents a dia d'avui. No s'està parlant d'oferir una simple visita anual d'una escola de primària a un centre de dia o residència, el projecte va molt més enllà, el que realment s'ofereix és fomentar les relacions entre dues generacions totalment diferents mitjançant projectes educatius mensuals.

En l'actualitat, existeixen alguns programes per millorar l'envelliment actiu, però el que diferencia aquesta proposta dels programes ja existents, és que combina dues etapes del desenvolupament humà, la joventut i la vellesa a l'hora de realitzar activitats per aconseguir uns beneficis conjunts per a llurs col·lectius.

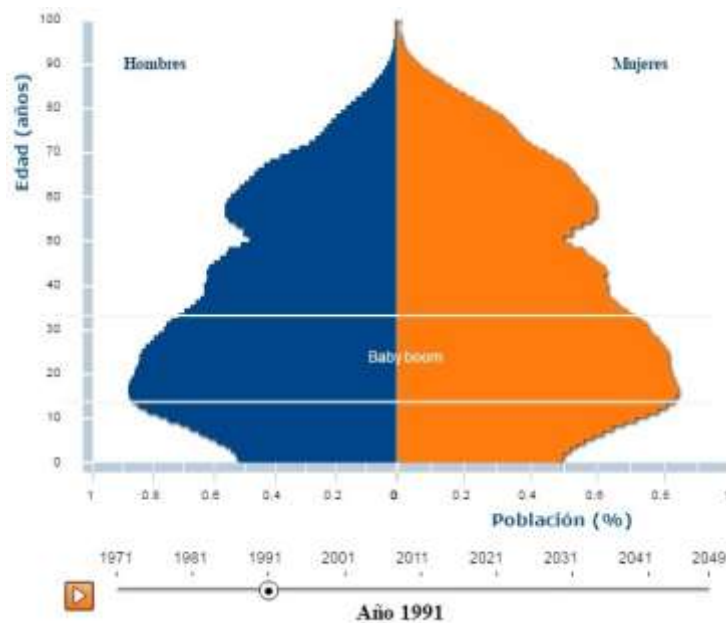
2. Marc teòric

Hi ha hagut canvis moderats en l'estructura de la piràmide poblacional espanyola respecte al segle passat. A continuació durem a terme una anàlisi de l'evolució demogràfica a Espanya entre les diferents piràmides per així extreure una conclusió i poder emmarcar el projecte de manera rigorosa.

La Figura 1 fa referència a una estructura poblacional triangular pròpia de l'Antic Règim que representa elevades taxes de mortalitat en totes les edats, especialment a l'etapa de la infància, així i tot cal destacar que la taxa de natalitat també és alta. En aquell moment, la societat espanyola es caracteritzava per ser una societat rural i tradicional dedicada a l'agricultura en què l'Església tenia un gran poder d'influència. Les principals causes d'aquestes taxes de mortalitat tan altes varen ser degut a una

epidèmia de grip el 1918 que va elevar les taxes de mortalitat un 57%. La segona causa fou les conseqüències de la Guerra Civil, no només per les morts que varen tenir lloc a la batalla, sinó també per la repressió política posterior i l'empitjorament de la higiene, la fam i destrucció d'infraestructures. L'esperança de vida estava al voltant de 33,8 anys pels homes i de 35,7 anys per les dones el 1900. Aquesta època Espanya es va caracteritzar pels múltiples moviments migratoris (Meil, 1999).

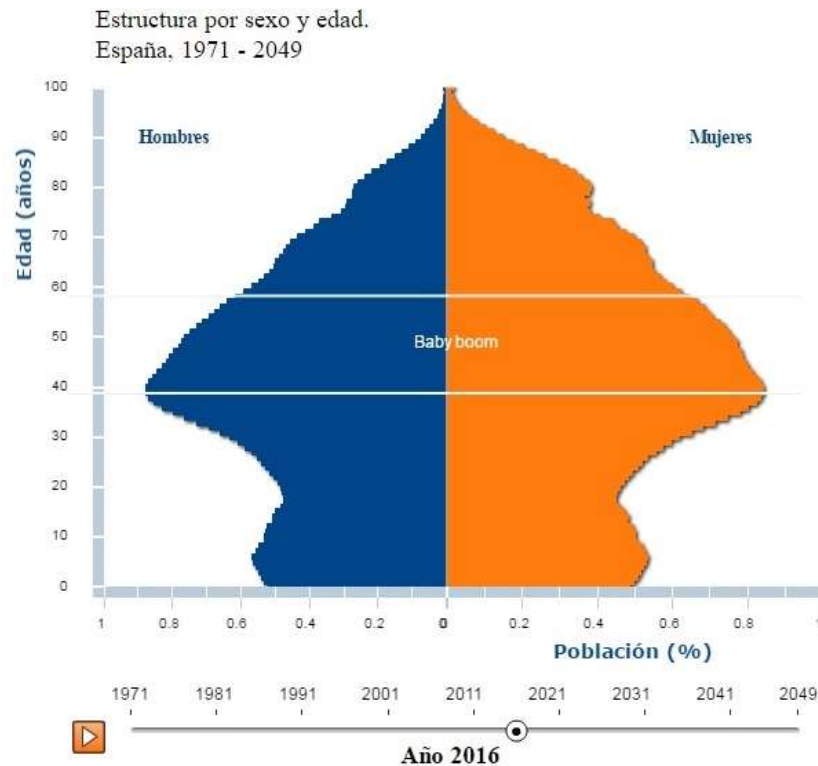
Figura 1: Piràmide de població a d'Espanya. (Font: IMSERSO, 2014)



En canvi la Figura 2 representa l'estructura poblacional de forma d'urna d'una Espanya que acabava de patir una crisi econòmica el 2008, un fet que segons Izquierdo, citat per Fernández (2012), va provocar un descens en la taxa de natalitat, ja que moltes famílies necessitaven dos sous per sobreviure. A més, si és compara aquesta piràmide amb l'anterior, la incorporació de la dona a l'àmbit laboral va jugar un paper fonamental, ja que a partir d'aquest moment té menys temps per cuidar als seus fills. Pel que fa a la mortalitat, ha baixat les taxes a causa de l'evolució de les noves tecnologies que ha provocat un augment notable en l'esperança de vida, les escasses generacions supervivents de la Guerra Civil aconsegueixen arribar a la vellesa. Segons el *Censo de*

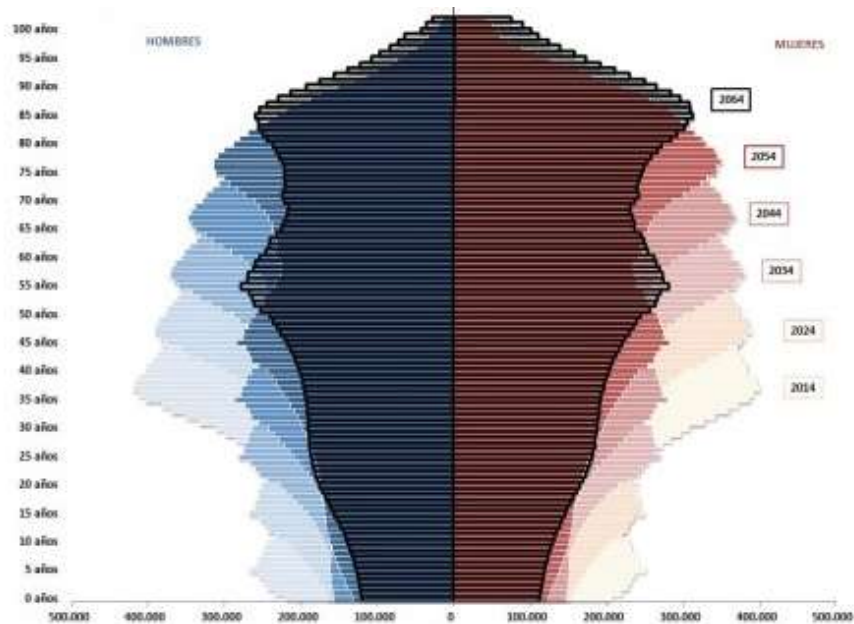
Población y Viviendas de 2011, citat per Pérez, Pujol, Abellán & Ramiro (2014), l'esperança de vida dels homes arriba a 79,3 anys i les dones a 85,2 anys.

Figura 2: Piràmide de població d'Espanya. (Font: IMSERSO, 2014)



Gràcies a una projecció cap al futur de l'estructura piramidal de la població espanyola s'observa en la Figura 3 que hi haurà un canvi dràstic entre el 2014 i 2016 respecte a les anteriors piràmides. Segons *l'Informe de l'Envel·liment* publicat per Abellán & Pujol (2016) es fa una suposició que amb el transcurs del temps la piràmide de població s'anirà invertint a poc a poc de tal manera que les persones majors arribaran a triplicar el nombre de nins, la població en edat laboral (16-64 anys) i nins (0-15 anys) hauran reduït el seu pes en la societat. A més, el sexe predominant en la vellesa serà el femení i la natalitat amb els pas dels anys seguirà disminuint.

Figura 3: Projecció de la població per sexe i edat. Espanya 2014-2016 (Font:Abellán & Pujol, 2016)



Fuente: INE: Proyección de la población de España 2014-2064

En conclusió, a priori, el fet de viure cada vegada més es pot considerar un èxit per les polítiques de salut pública, però també constitueix un repte per la societat, la qual ha d'adaptar-se per millorar al màxim la salut i la capacitat funcional de les persones majors, així com la seva participació social per tal que aquestes no caiguin en un estat emocional que pugui perjudicar la seva vida física i mental, anomenat soledat.

3. Objectius

Panets té com a missió oferir a nins i persones majors del poble de Manacor experiències i aprenentatges enriquidors mitjançant la combinació d'activitats com puguin ser desenvolupar habilitats comunicatives i creatives, exercitar habilitats motores o participar en activitats lúdiques. Uns dels propòsits és que la figura de la persona major es converteixi en un referent pels nins i que els més grans absorbeixin la vitalitat que els nins desprenen.

Com a visió de futur el projecte aspira a convertir-se en un model i referent socioeducatiu per a projectes similars en l'àmbit regional, aconseguint així fer caure estereotips d'edat, fomentar els costums culturals, incorporar a nins i nines a una vida

col·laborativa. Si aquesta iniciativa té èxit en el primer any, podrien participar diferents escoles i ampliar la franja d'edat en els alumnes.

Com afirma Abraham Maslow, psicòleg humanista del segle XX, una de les necessitats bàsiques de l'ésser humà és el fet de pertànyer a un grup, això significa establir relacions amb altres persones i sentir-se acceptat (Harper & Row, 1954). Les persones majors que es troben soles no tenen coberta aquesta necessitat tan essencial i això pot provocar greus conseqüències en la seva salut. Per tant, els valors que treballa el projecte són: amistat, solidaritat, cooperació, empatia, responsabilitat, igualtat i compromís.

Els objectius d'aquest projecte són els següents:

Objectius generals
<ul style="list-style-type: none">• Habilitar un espai dintre de el Centre de Dia de Manacor per incrementar les relacions intergeneracionals mitjançant la cooperació, interacció i intercanvi entre persones majors i nins i nines de primària de l'escola La Salle.• Aconseguir que els participants adquireixin un aprenentatge significatiu a través de pràctiques intergeneracionals.
Objectius específics
<ul style="list-style-type: none">• Sensibilitzar contra la discriminació per raons d'edat• Incentivar la participació de persones majors en la societat• Aprendre del passat i del present.• Millorar l'autoestima de les persones majors• Disminuir el sentiment de soledat en persones majors• Augmentar les oportunitats d'assistència i companyia en les activitats quotidianes• Millorar el sentiment de la responsabilitat social als nins• Establir noves relacions d'amistat• Veure el procés d'envelliment com una etapa normal• Reduir la por dels nins cap a les persones majors

4. Soledat

Analitzada la hipòtesi que presenta l'estructura piramidal de la població espanyola en la Figura 3, en la qual la tercera edat es convertirà probablement en el sector majoritari dintre la societat, és necessari prendre mesures en referència a la soledat, una de les problemàtiques més rellevants en la societat actual que sofreix aquest col·lectiu. Però abans d'endinsar-se dins la temàtica de la soledat, és necessari definir i clarificar aquest concepte i la seva trajectòria.

4.1. Definició de soledat

Abans de tot, és necessari retrocedir en el temps, fins a l'època d'Aristòtil, qui declara l'home com a ser social. Aquest filòsof de l'Antiga Grècia defineix en la seva obra *Política* el ser humà, per naturalesa, com animal social el qual té la necessitat de viure en societat i crear relacions socials afectives amb altres persones, no només com a conducta natural per crear la seva pròpia personalitat, sinó que l'ésser no és capaç desenvolupar les seves qualitats si no és a través de la societat (Papadis, 2006).

Alguns sociòlegs (Díez & Morenos, 2015) afirmen que quan sorgeix per primera vegada el concepte de soledat en el segle XIII, no se l'associa a un significat només negatiu, ja que se l'entenia també el fet de gaudir i experimentar el sentiment d'estar sols i aïllats per decisió pròpia. Però la realitat és que aquest concepte ha anat canviant amb el pas del temps. Generalment la soledat només s'ha quedat amb el significat negatiu del concepte, pròpiament perjudicial per a la salut humana a causa de l'aïllament i falta de sentit de la vida.

A continuació, es citaran algunes definicions de soledat d'alguns autors al llarg del temps:

Segons Cook & Wilson (1979, p.101) la soledat és concebuda com “una deficiència social. La soledat existeix en la mesura que la xarxa de relacions socials d'una persona és més petita o menys satisfactòria que els desitjos de la persona”.

Des d'una perspectiva cognitiva basada en la discrepància entre el desig i les relacions socials, Perlman & Peplau (1981, citats per Olutosin, 2014, p.5), defineixen aquest concepte com: “la desagradable experiència que es produeix quan la xarxa de relacions socials d'una persona és deficient d'alguna manera important, sigui qualitativament o quantitativament”. Per tant, segons aquesta definició no només s'entén la soledat quan una persona està aïllada, sinó també quan les relacions socials d'aquesta persona presenten mancances.

Per altra banda, Sermant (1978, p.274 citat per Peplau & Perlman, 1982, p.4) fa referència a la soledat com: “una diferència experimentada entre el tipus de relacions interpersonals que l'individu percep que té en aquell moment, i el tipus de relacions que ell li agradaria tenir, ja sigui centrant-se en les que ha tingut en el passat o aquelles que realment mai no ha tingut.

Malgrat les múltiples interpretacions de les diferents disciplines quant a la soledat, totes tenen una mateixa naturalesa en referir-se a aquest concepte: absència o dèficit de relacions interpersonals.

No és fins els anys 50 en què la soledat es converteix en un objecte d'interès pels psicòlegs. Els anys 80 va començar a considerar-se un tema d'investigació empírica. Els canvis socioculturals i econòmics dels darrers anys ha provocat que la soledat hagi incrementat en la societat espanyola sobretot en el col·lectiu de la tercera edat (Díez & Morenos, 2015).

4.2. Tipus de soledat

Pel que fa a l'apartat anterior, la soledat no sempre és entesa amb una connotació negativa, sinó que també existeix una altra manera de viure-la, fins i tot desitjable. A continuació s'explicaran els diferents tipus de soledat.

4.2.1. Soledat objectiva

Anomenada també soledat cercada, consisteix a aïllar-se permanentment o temporalment per decisió pròpia sense establir cap tipus de relació o vinculació amb

altres persones. Per tant, seria una manera d'estar sol sense sentir una soledat interna. L'individu que experimenta aquest tipus de soledat és imprescindible que requereixi dos elements clau: posseir una bona relació amb ell mateix i que no tingui dèficit de comunicació ni depengui d'altres persones. La soledat subjectiva és la menys freqüent comparada amb la soledat objectiva (Díez & Morenos, 2015).

4.2.2. Soledat subjectiva

Aquest tipus de soledat és molt més complexa que la objectiva, ja que implica moltes més variables a tenir en compte. Un tret diferenciador és que l'individu no cerca aquesta vegada la soledat com a objectiu, sinó que és una situació obligada o forçada donada per circumstàncies personals. És considerada com un sentiment negatiu i perjudicial de trobar a faltar algú al no tenir l'acompanyament socioemocional esperat, també és entesa com un problema d'autopercepció del mateix individu el qual no pot fer front a determinades situacions que repercuteixen en la seva vida quotidiana (Díez & Morenos, 2015).

4.3. Causes que incrementen la soledat en persones majors

Són múltiples les amenaces que influeixen a què aquest col·lectiu tingui un sentiment d'estar aïllat respecte als altres membres de la societat. A continuació, es presenten alguns factors (Iglesias et al., 2001) que afecten de manera directa o indirecta a aquest sector:

- Pèrdua de la capacitat adquisitiva: Una de les variables que condicionen la qualitat de vida de les persones majors és la seva capacitat adquisitiva. Els ingressos juntament amb el tipus de treballat que realitzava l'individu i el seu nivell de vida determinen l'ocupació del seu temps lliure i el grau de participació social en la societat. És evident la pèrdua de poder adquisitiu que pateixen gran part dels individus després d'abandonar el mercat laboral, la substitució del salari a la pensió sol implicar una reducció d'ingressos. Per tant, la possible disminució del nivell de vida a causa de la reducció d'ingressos pot ocasionar un malestar psicològic en els individus. Aquest malestar és capaç d'afectar negativament en l'estat d'ànim, les relacions familiars i la integració social. Així i tot, quan la substitució del salari a la pensió no ocasiona grans diferències

pressupostàries i es pot mantenir la capacitat adquisitiva, la jubilació és més satisfactòria.

- Desorganització de la vida: El fet de veure's davant la necessitat, desitjada o no, d'adoptar l'estil de vida d'una persona jubilada, implica abandonar el rol laboral que ha ocupat gran part de la vida de l'individu. Aquest canvi d'activitat suposa una nova estructuració del temps, que fins el moment estava condicionat pel treball. El problema sorgeix quan l'individu entra dins un període continu d'inactivitat, l'excés de temps lliure sense dedicar-se a alguna activitat en concret pot generar sentiments i sensacions negatives com per exemple: l'avorriment, la marginació o la inutilitat.

- La desvinculació social: En edats avançades, la xarxa de relacions socials es pot veure molt reduïda per diversos motius. Primer de tot, l'abandonament de la llar dels fills a causa de l'emancipació d'aquests, pot repercutir en el sentiment de soledat subjectiva. De la mateixa manera, la jubilació provoca una pèrdua de contacte amb les amistats de l'esfera laboral. El pas del temps, pot suscitar la pèrdua d'amistats, parella o coneguts per raons de salut. Totes aquestes causes poden generar un sentiment de soledat i incertesa en el subjecte, ja que l'individu pot no veure's capaç d'afrontar segons quines de futur sense la seva parella o xarxa d'amistats.

-Els problemes de salut: La pèrdua gradual de la salut amb el pas dels anys és un dels factors que limiten la qualitat de vida en la vellesa. El deteriorament de l'aspecte físic, pot establir importants barreres en la participació social o impediment a l'hora de gaudir de l'oci. La idea d'arribar a perdre la independència per desenvolupar certes activitats quotidianes i valer-se per un mateix, com el fet de sortir al carrer o comprar al supermercat sense l'ajuda de ningú pot afectar a l'estat psicològic de les persones majors, fent-los sentir inútils i aïllats de la societat, a més de baixar-los la seva autoestima.

- El recurs de les residències: Les residències, més enllà de ser enteses com unes institucions en les quals viuen temporalment o permanentment persones majors i on s'ofereix un servei de desenvolupament personal i atenció socio sanitària, també tenen

una connotació negativa per segons quines persones majors, ja que en algunes ocasions pot un crear malestar i un sentiment de soledat subjectiva. Encara que en les residències les persones majors estan en contacte continu amb altres individus, això no significa que les persones no puguin sentir-se soles. L'ingrés d'una persona major en una institució és interpretada, en algunes vegades, com una excusa que tenen els fills per l'abandonament total dels pares a causa del seu deteriorament de la salut. Per tant, la percepció de l'ambient que es respira dintre de les residències i la sensació d'imaginar-se sol, enfora dels éssers més pròxims, pot generar una visió negativa cap aquest tipus d'institucions.

Per altra banda, hi ha factors que no només afecten el col·lectiu de la tercera edat, sinó que també influeixen a què es desenvolupi el sentiment de soledat en els diversos sectors de la societat. Aquests factors de caire més general són els següents:

- La societat capitalista: la societat actual és considerada competitiva, individualista i poc solidària. Les transformacions que han patit les relacions socials en les societats més desenvolupades han donat lloc a un individu poc solitari, amb desinterès cap a l'associacionisme, la participació social, la col·laboració i la convivència. A més, el ritme de vida tan accelerat a aquestes societats fa que els familiars no disposin de temps per dedicar i visitar a les seves persones majors (Harris, 2015).

- Les noves tecnologies: és una realitat que les persones actualment viuen en el món de la comunicació, on en qüestió de segons una persona es pot comunicar amb una altra de diferent continent. Però les connexions amb les noves tecnologies ha provocat una comunicació menys intensa i fluida del cara a cara entre una persona i altra. Per tant, els aparells aïllen i generen sentiments de soledat (Martínez, 2014) .

4.3. Soledat a Espanya

Segons les dades proporcionades per l'Institut Nacional d'Estadística (2014) les persones majors de 65 anys representaven un 18,2% sobre la població total espanyola en l'any 2014, aquest nombre s'incrementarà amb el temps, ja que l'any 2064 aquest col·lectiu representarà un 38,7% de la població. Una xifra significativa i a tenir en compte en relació a la població total. Com podem observar en la Taula 1, una altra dada

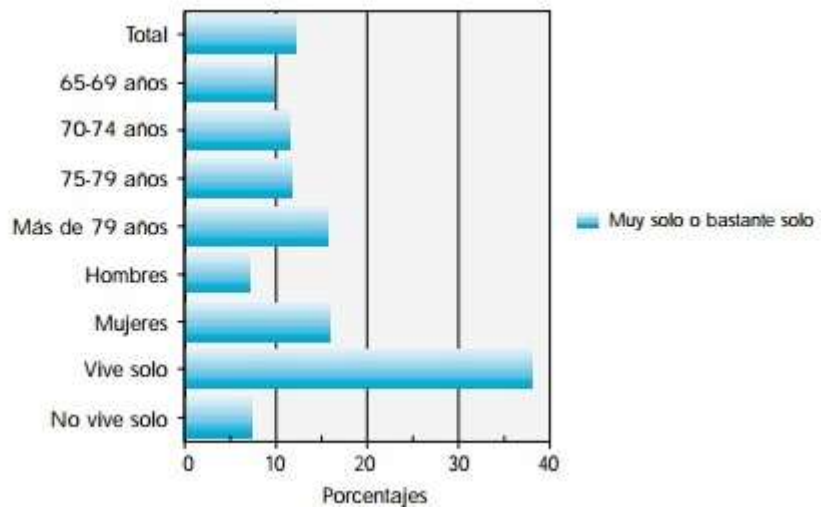
rellevant proporcionada a través d'una enquesta realitzada per l'INE en el 2013, és que a Espanya hi ha més d'1,8 milions de persones majors de 65 anys que viuen soles (IMSERSO, 2015). És molt important recalcar que el fet de viure sol, no significa sentir-se aïllat, ja que una persona pot viure sola i tenir moltes relacions socials que li permetin no sentir-se sola. Ara bé, una persona que no viu sola també pot sofrir el sentiment de soledat a pesar de viure en companyia o mantenir relacions socials amb altra gent.

Taula 1: Percentatge de persones que viuen soles a Espanya any 2013 (Font: IMSERSO, 2015)

	Personas	% en soledad
Población total	46.593.236	
Población 65+	8.345.531	21,6
Varones de 65 o más años	3.581.366	13,9
Mujeres de 65 o más años	4.764.166	27,5
	Personas	% en soledad
Personas en soledad	4.411.900	93
Hogar con una mujer sola menor de 65 años	1.049.200	22,0
Hogar con un hombre solo menor de 65 años	1.557.200	32,7
Hogar con una mujer sola de 65 años o más	1.309.500	27,5
Hogar con un hombre solo de 65 años o más	496.100	10,4
65+ en soledad	1.805.600	37,9

D'aquesta manera és important centrar-se en el significat de soledat no com el fet de viure sense companyia en una infraestructura, sinó en el fet de sentir el sentiment de soledat independentment de les relacions socials que tinguis o no. Per això, l'estudi realitzat per l'IMSERSO l'any 2000 recull totes aquelles característiques referents al projecte Panets, entenent la soledat subjectiva com un sentiment dolorós i acotant la població a partir dels 65 anys (Madrigal, 2000). Una de les conclusions que arriba aquest estudi és que amb el pas dels temps, el sentiment de soledat de les persones s'incrementa, com podem observar en el gràfic de la Gràfica 1. Hi ha dos elements que influeixen en el grau de soledat: el gènere i l'estat civil. Les dones tendeixen a sentir-se més soles que els homes, de la mateixa manera que les persones que viuen sense companyia solen sentir-se més soles que les que viuen en companyia.

Gràfica 1: Persones majors que es senten soles, segons la edat, gènere i situació personal (Font: Madrigal, 2000)



No només el gènere i l'estat civil condicionen a què una persona pugui sentir-se sola, segons un estudi anomenat *La Soledad en España*, el 23% de les persones discapacitades afirmen que solen sentir-se soles (Díez & Morenos, 2015). El fet de tenir alguna discapacitat suposa en algunes vegades una limitació de les capacitats humanes, tenir una dificultat extra, implica ser tractat d'una manera diferent en comparació a les altres persones, fins i tot aquesta barrera pot suposar la dificultat d'integració i adaptació en segons quins entorns, així com la pèrdua de segons quines relacions socials amb altres persones.

Com a conclusió, fent referència a la informació anterior, la soledat subjectiva és un sentiment que afecta cada vegada més a la tercera edat de la població espanyola, a més les persones a mesura que envelleixen solen sentir-se més soles. El fet d'envellir-se va lligat a un deteriorament de les capacitats físiques i mentals convertint en algunes ocasions a l'ésser humà com a ser discapacitat, considerant-lo un col·lectiu oblidat i inútil per part de la població. De la mateixa manera, la pèrdua de segons quines relacions com puguin ser una amistat o parella són fets significatius durant l'etapa de la vellesa. Aquests dos esdeveniments també són elements clau a que una persona és senti sola. Per tant, en vista a què la població espanyola tindrà una representació major en la societat amb el pas dels anys i que aquest col·lectiu està lligat a una percepció negativa considerant-lo com vulnerable, malalt i sense cap tipus de lloc a la societat del canvi, és necessari prendre mesures per reforçar l'envelliment actiu de les persones.

5. Les relacions intergeneracionals

La problemàtica i l'estructuració d'una societat envellida juntament amb la soledat com una de les principals preocupacions que afecten al col·lectiu de la tercera edat, requereix iniciatives que millorin l'envelliment actiu de les persones. Per això, els programes internacionals són una eina útil per millorar aquesta problemàtica. A més, segons l'article 16 de la Declaració Política de la Segona Assemblea Mundial sobre l'envelliment, organitzada per les Nacions Unides, es reconeix la necessitat de reforçar la solidaritat entre les generacions i les associacions intergeneracionals, tenint present les necessitats particulars dels més majors i dels més joves, a més de fomentar les relacions solidàries entre generacions (Sánchez et al., 2007).

Per tant, abans de tot és necessari entendre el concepte de relacions interpersonals. D'aquesta manera Hatton-Yeo (2011, citat per Orte et al., 2016) defineix les relacions intergeneracionals com “un intercanvi d'aprenentatge i recursos amb beneficis socials i individuals per les generacions joves i velles”.

Per altra banda, Newman (1997, citat per Sánchez et al., 2007, p.38) defineix els programes intergeneracionals com:

Programes que ajunten a joves i grans per compartir experiències que beneficien a tots dos grups. [...] Estan dissenyats perquè persones grans i joves sense lligams biològics s'impliquin en interaccions que promouen els llaços afectius entre les generacions i l'intercanvi cultural i que proporcionen sistemes de suport positiu que ajuden a mantenir el benestar i la seguretat de les generacions joves i grans.

Segons Kuehne & Melville (2014, citats per Orte et al., 2016) existeixen teories que justifiquen els beneficis i els motius de la pràctica intergeneracional. Algunes d'elles són: la teoria del contacte, la qual afirma que en condicions adequades el contacte interpersonal pot ser un mètode efectiu per reduir prejudicis i discriminació entre grups d'edat; la teoria de l'aprenentatge contextualitzat, exposa que l'aprenentatge té lloc en contextos comunitaris en què els individus treballen conjuntament en una tasca; la teoria de la personalitat en què la rellevància de les altres persones i les relacions

interpersonals què tenen un gran valor en la construcció de la personalitat implicant valors de respecte, confiança i reconeixement.

Respecte els programes intergeneracionals duts a terme de les Illes Balears cal destacar:

- Sharing School: experiència duta a terme en els col·legis de Santa Catalina, Son Ferriol i Sa Indioteria en què s'introduïa l'educació intergeneracional en els col·legis de Palma. En aquest projecte, les persones majors es convertien en un company més de classe. Aquest programa es basava en un aprenentatge col·laboratiu (Vives, 2017).

- Gent gran, gent petita: el programa Salut Jove ofereix la possibilitat de rebre dins l'aula educativa d'infantil a una persona major que els explica la tradició menorquina. A més, els alumnes de primària visiten algunes vegades la residència i fan activitats psicomotrius, d'estimulació cognitiva i manualitats (Sánchez et al., 2007).

6. Participants

Dos són els grups destinataris amb els quals es farà feina de forma directa i coordinada al llarg del projecte:

A) Grup de persones majors: Les persones majors que assisteixen al Centre de Dia de Manacor que tenen 65 anys o més i es troben en un estat saludable. Cal destacar que aquests participants només podran formar part del projecte si reuneixen els següents requisits necessaris:

- No patir cap malaltia mental severa que dificulti les relacions amb els nins i nines.
- No tenir una discapacitat motora que impedeixi dur a terme les activitats.

B) Grup de joves: Els nins i nines que cursin el cinquè curs de primària de l'escola La Salle, nins i nines de 10 i 11 anys. És imprescindible que els pares, mares o tutors legals firmin a principi de curs una circular que autoritzi al seu fill o filla a realitzar la sortida setmanal durant tot el curs al Centre de Dia.

C) Professionals: aquests dos grups seran supervisats per una sèrie de professionals qualificats per realitzar les seves tasques. Per tant, es comptarà amb un educador social per 25 nins que dirigirà les activitats juntament amb el mestre del curs corresponent de l'escola La Salle, què serà l'encarregat d'avaluar els nins i oferir suport en les activitats a l'educador. De la mateixa manera hi haurà un tècnic d'atenció socio sanitària o una persona graduada en infermeria del mateix Centre de Dia per les persones majors en cas d'emergència. Tot el projecte Panets estarà dirigit per un graduat en pedagogia.

7. Metodologia

Per Panets, l'aprenentatge dels nins i nines és una de les prioritats en aquesta relació intergeneracional. D'aquesta manera les persones grans s'hauran d'adaptar i acompanyar de manera activa a l'aprenentatge dels nins i nines, respectant el currículum educatiu de l'alumnat del cinquè curs de primària de l'escola La Salle.

La idea principal és que les activitats què es realitzin en el Centre de Dia, substitueixin la matèria d'educació per a la ciutadania i drets humans de l'escola. Segons el Decret 72/2008 pel qual s'estableix el currículum de l'educació primària a les Illes Balears (2008) l'educació per a la ciutadania i els drets humans és una assignatura què que engloba aspectes relacionats amb el coneixement i l'exercici dels drets i de les responsabilitats cíviqes, exigeix un llarg aprenentatge que s'inicia quan els nins i les nines estableixen relacions afectives, adquireixen hàbits socials i aprenen tècniques per desenvolupar un pensament crític. Els continguts d'aquesta matèria s'organitzen en tres blocs en què els conceptes, els procediments i les actituds són tractats des d'una perspectiva integrada. Els tres blocs de continguts són:

- Bloc 1. Individus i relacions interpersonals i socials
- Bloc 2. La vida en comunitat
- Bloc 3. Viure en societat

Aquests tres blocs tracten aspectes com el reconeixement de la dignitat de totes les persones, els valors cíviqs en la societat democràtica, el conflicte en els grups de pertinença, identificar la diversitat i rebutjar la discriminació, la marginació i injustícies

socials. Per tant, els continguts que Panets treballarà, s'adapten perfectament als objectius i valors que transmet aquesta assignatura.

En un principi la matèria es treballarà de manera seqüencial per parelles, és a dir, cada nin o nina tindrà una persona major per realitzar les activitats sempre i quan hi haguí un nombre de persones majors en relació al nombre de nins i nines. D'altra banda, es treballarà per grups, formats per una persona major i dos o més nins i nines, arribant com a màxim a quatre nins per padrí.

7.1. Activitats

Es desenvoluparan un total de 18 sessions de pràctiques intergeneracionals al llarg del curs, es realitzaran dues sessions mensualment. Cada sessió constarà d'una activitat de 45 minuts, és molt important una excel·lent organització del mestre de l'escola per poder reunir els alumnes i començar l'activitat en el moment corresponent. A continuació, s'explicaran tres exemples de les devuit activitats que comprèn el programa.

7.1.1. Compartir Cultures

L'objectiu d'aquesta activitat és apropar als alumnes i persones grans a conèixer altres cultures, entre les quals hi ha la mallorquina. Sempre es treballarà des del respecte, la comprensió i l'empatia.

L'activitat consisteix a agrupar per parelles les persones majors i els nins i nines per tal que cada nin o nina tingui un padrí com a parella. Una vegada les parelles estiguin formades, se'ls deixarà un temps, al voltant de 10 minuts, per parlar del país d'origen de cada participant i quin és el ball típic del seu poble o regió, en quines festes es balla aquesta dansa, com és el vestit típic, els colors les formes i els complements. També es repartirà un dibuix d'un ninot per cada parella perquè el pintin i retallin amb els colors i complements del vestit típic del seu país o regió amb l'objectiu d'exposar-lo més endavant.

Després es posarà en comú per a la resta de participants quins balls i països s'han parlat a través dels dibuixos, a més, cada parella farà una breu explicació de la cultura d'aquell país. A continuació, el docent explicarà un dels balls típics de Mallorca, com és el ball de bot i la cultura que l'envolta. Finalment, cada parella o grup de parelles ballarà el ball de bot amb la resta de la classe.

7.1.2. El pas del temps

L'objectiu d'aquesta sessió és fer veure als participants com canvien les coses amb el pas del temps i quines diferències hi ha respecte a la societat que varen viure les persones majors quan eren joves a la d'ara.

L'activitat comença en agrupar un nin o nina amb una persona major. A cada parella de participants se'ls repartirà diverses fotografies de diferents serveis, objectes i elements de la societat. Aquestes imatges representaran elements de dues societats diferents, la del 1960 i l'actual. Cada fotografia té una parella, però aquesta parella no és idèntica, sinó que l'objectiu és trobar com l'objecte, servei o element ha evolucionat fins el dia d'avui o per altra banda, com era en el passat. Una vegada els participants hagin trobat totes les parelles, hauran d'explicar al seu company la utilitat que té o tenia l'objecte en relació a l'altre fotografia que és d'una altra època.

Per tant, amb les fotografies es podrà veure les diferències existents en el transport, la roba i pentinats de les persones, com eren les escoles, els carrers, una moneda i bitllets diferents dels que tenim ara, les fotografies en blanc i negre en lloc de color, el gran nombre de membres que tenien les famílies, com han evolucionat els mitjans de comunicació, com era la televisió o les joguines d'abans.

Finalment, s'agruparan tots els participants i realitzaran una posada en comú de les diferències detectades entre els elements de les diferents societats. Un dels objectius és que els participants acabin compartint interessos com per exemple que els grans demanin dubtes de com treure més profit del mòbil o de noves aplicacions, o també que els joves quedin sorpresos i no acabin d'entendre com podien viure abans sense elements imprescindibles de la societat actual.

7.1.3. Taller de cuina

L'objectiu d'aquesta activitat és conscienciar d'uns bons hàbits higiènics abans de cuinar, a més, els participants seguiran una recepta per fer una pizza amb diferents ingredients. A més, els participants mentre cuinen és fàcil que parlin de les seves experiències i interessos.

Abans de començar l'activitat el mestre explicarà algunes recomanacions higièniques que s'han de tenir en compte per evitar problemes de salut. Per tant, s'explicarà les normes a seguir abans de cuinar com per exemple: fer-se les mans netes amb aigua i sabó, llevar-se anells i objectes metàl·lics dels braços i mans, posar-se el davantal i fer nets els aliments abans de cuinar-los.

Després de l'explicació de les normes d'higiene es formaran parelles de nins amb grans com les anteriors activitats realitzades. Una vegada que tothom tingui parella, es repartirà la recepta i els ingredients de com fer la massa de la pizza. Tot seguit que la parella hagi fet la massa, es donaran una gran diversitat d'ingredients per posar sobre la massa per tal que els participants creïn la pizza al seu gust.

Finalment, quan totes les parelles hagin acabat de fer les pizzes, aquestes es dividiran amb dues parts, així cada integrant tindrà una part de la pizza. Aquestes es guardaran, i cuinaran i repartiran a l'escola i al Centre de Dia el següent matí per berenar.

7.1.4. Alternativa Obra Social “ La Caixa”

És interessant recalcar que si Panets té els suficients recursos materials i econòmics per aconseguir un mínim d'ordinadors portàtils en relació al nombre de destinataris, en segons quines sessions es treballarà en una plataforma web desenvolupada per L'obra Social “la Caixa” a través del següent enllaç: <https://obrasociallacaixa.org/es/pobreza-accion-social/personas-mayores/formacion-y-voluntariado/actividades-intergeneracionales>

Aquesta plataforma permet que nins i grans accedeixin conjuntament a un joc virtual en línia ambientat en tres entorns diferents amb l'objectiu de promoure l'educació i les bones maneres a partir de la reflexió sobre diferents valors socials.

8. Temporalització

La temporalització que seguirà el projecte Panets es pot veure reflectida a la taula de l'Annex 1. Una de les parts més essencials d'aquesta, és coordinar, planificar i concretar reunions amb l'escola la Salle i el Centre de Dia, per tal d'assegurar un treball col·laboratiu i en xarxa entre les dues parts.

9. Pressupost

El pressupost del projecte socioeducatiu, el qual és pot visualitzar a l'Annex 2, està pensat per un pressuposat anual, de setembre a juny, que és quan s'aplicaran les pràctiques intergeneracionals. El sou del pedagog i de l'educador social han estat establerts a partir d'un salari de mitja jornada segons la taula salarial dels 2015 i 2016 del XIV Conveni Col·lectiu general de centres i serveis d'atenció a persones amb discapacitat (BOE, 2015). En el pressupost només es tenen en compte els salaris del pedagog i educador social, ja que, el mestre d'educació primària i el tècnic d'atenció socio sanitària o infermer que participen en el programa són treballadors de l'escola La Salle i el Centre de Dia.

Unes de les despeses més importants del projecte, a més del sou dels treballadors, són el transport, en aquest cas un bus per traslladar els nins de l'escola al Centre de Dia i viceversa, i els recursos materials per realitzar les 18 sessions pràctiques.

Tenint en compte els salaris mensuals de mitja jornada del pedagog (829,13 €/ mes) i de l'educador social (610,60 €/ mes) durant els 9 mesos de programació del projecte fan un total 14. 397,30 €. Després, afegint les despeses del material per la realització de les activitats (105,96 €/mes) i les despeses del lloguer del bus (340 €/ mes) fan un total de 4.459,60 €. A tot això, s'ha de sumar les assegurances dels nins i nines que és un total de 350 € durant els nous mesos. D'aquesta manera sumant totes les despeses totals de

salariis, material, transport i assegurances, el pressupost total per poder desenvolupar el projecte és de 19.206,90 €.

El projecte Panets és finançat mitjançant diverses institucions i entitats com l'APA de La Salle, l'Ajuntament de Manacor i el Govern de les Illes Balears.

10. Avaluació

Un dels punts més fonamentals a l'hora d'avaluar el projecte és comprovar si els objectius de Panets s'han dut a terme. Per tant, és necessari avaluar si l'espai habilitat per desenvolupar activitats intergeneracionals amb dos grups d'edat diferents ha generat un canvi significatiu quant a percepcions i actituds dels participants. El projecte engloba diversos factors que influeixen en els participants, per tant, s'avaluaran quatre aspectes principals del projecte: les actituds intergeneracionals dutes a terme durant el programa, el sentiment de soledat de les persones majors, l'aprenentatge i la sensibilització dels nins cap a grans i per darrer lloc el desenvolupament del projecte.

Les relacions i actituds intergeneracionals s'avaluaran a partir de dos qüestionaris que es basen en una anàlisi en profunditat dels resultats de 30 pràctiques intergeneracionals realitzades a Espanya (Sánchez, Díaz, López, Pinazo & Sáez, 2008). Aquest dos qüestionaris van dirigits a diferents sectors de la població, un d'ells (Annex 3) va adreçat al col·lectiu de la tercera edat del Centre de Dia i l'altre (Annex 4) als nins i nines de l'escola La Salle. Ambdós qüestionaris seran aplicats després del programa i analitzen si hi ha hagut canvis en les actituds i relacions intergeneracionals gràcies a la realització de les pràctiques corresponents.

Fent referència a les persones majors, aquestes avaluaran si la seva situació sentimental de soledat ha millorat en el transcurs del projecte en comparació a la situació inicial. Tot això, es durà a terme a través d'un test d'avaluació anomenat *CUBRECAVI*, el qual permet realitzar una exploració ràpida dels components multidimensionals més rellevants de la qualitat de vida a les persones grans. L'àmbit d'aplicació d'aquest test està validat en uns barems construïts sobre una mostra de més de 1000 persones espanyoles de 65 anys, en aquest sentit la utilització d'aquest test com a eina

d'avaluació s'adapta perfectament a la població diana de la tercera edat de Panets. Aquest qüestionari té una durada de 20 minuts i està compost per 21 subescales agrupades en les següents nou dimensions: salut (objectiva, subjectiva i psíquica), integració social, habilitats funcionals, activitat i oci, qualitat ambiental, satisfacció amb la vida, educació, ingressos i serveis socials i sanitaris (Fernández-Ballesteros & Zamarrón, 2008).

Tot i així, encara que el projecte utilitzarà les nou dimensions per avaluar les persones grans, se centrarà principalment en quatre d'aquestes per extreure conclusions significatives. A continuació es presentaran les 4 dimensions (Fernández-Ballesteros & Zamarrón, 2008) i una breu explicació del que analitzen cada una d'elles:

- Salut psíquica: analitza si el subjecte se sent deprimat o amb angoixa, té problemes de memòria o està desorientat o perdut.

- Integració social: el contingut d'aquesta escala recull aspectes objectius i subjectius de les relacions socials i la seva xarxa de suport. S'examina la freqüència de contacte social que el subjecte manté amb determinades persones rellevants, a més s'avalua la satisfacció que té el subjecte amb les seves relacions socials.

- Habilitats funcionals: s'identifica el grau d'independència que manté el subjecte per desenvolupar la seva vida diària i les dificultats específiques que pot tenir.

- Activitat i oci: aquest apartat explora en quines activitats el subjecte ocupa el seu temps i el grau de satisfacció que li produeix la realització d'aquestes activitats.

El test *CUBRECAVI* serà aplicat abans i després de l'aplicació del projecte, per així poder comprovar les millores que hi ha hagut en la qualitat i disminució dels sentiments de soledat gràcies a la interacció amb l'alumnat de La Salle. Cal destacar, que els resultats no només seran útils pel projecte Panets, sinó que també servirà pel mateix Centre de Dia per avaluar els serveis que ofereix a aquest col·lectiu, aquest aspecte es veurà reflectit en la dimensió en què el subjecte ha de valorar el nivell de satisfacció dels serveis socials i sanitaris que utilitza.

Per altra banda, l'avaluació que es durà a terme amb els joves és més complexa, ja que no només s'avaluarà la sensibilització dels nins i nines respecte a les persones majors, sinó que també s'avaluarà el seu propi aprenentatge al llarg del curs mitjançant les activitats realitzades. El mestre d'educació primària serà el responsable d'avaluar els dos criteris anteriorment anomenats: sensibilització cap a persones majors i l'aprenentatge dels continguts. A diferència de l'avaluació de l'altre grup de participants, els nins i nines seran avaluats diàriament per les activitats realitzades a través d'una fulla de comentaris amb la qual es podrà observar l'activitat que han dut a terme i l'aprenentatge aconseguit a cada activitat. Pel que fa a les relacions amb els padrins, els nins seran avaluats pel mestre mitjançant l'observació directa, a través d'un full d'observació (Annex 5) mentre realitzen activitats amb les persones majors.

Finalment, també s'avaluarà el procés en si, cada 15 dies es reuniran tots els treballadors per tal d'exposar a la resta de professionals les sensacions, opinions i comentaris que tinguin lloc durant el transcurs del projecte, per així poder resoldre els possibles problemes que puguin aparèixer al llarg de l'aplicació del programa.

11. Conclusions

El projecte socioeducatiu PANETS és una idea totalment innovadora a Mallorca. Avui en dia, la innovació té una gran repercussió en l'àmbit escolar i ja són moltes institucions educatives que aposten i proven noves temàtiques i metodologies de treball. Per tant, aquest fet pot ser una de les raons que impulsi el projecte cap endavant. A més, augmentar les relacions intergeneracionals i obtenir beneficis cap a dos grups, com és el cas de nins i nines i persones majors suposa un al·licient molt atractiu de cara al públic. El projecte neix a partir d'una necessitat real, una preocupació per la pèrdua de relacions entre dos grups diferenciats d'edats, a més de l'aïllament que sofreixen algunes persones majors en la societat actual.

Les persones majors és un dels principals protagonistes d'aquesta idea, per tant és important conèixer els beneficis que aquesta experiència suposarà per ells en referència al sentiment de soledat i a l'autoestima. Per altra banda, el grup de nins i nines són un

element clau en aquest procés per assolir els objectius plantejats per les persones majors, però cal no oblidar que el procés educatiu dels infants és primordial pel seu desenvolupament, per això sempre es respectarà l'aprenentatge dels nins i nines que participin en el projecte enfront de qualsevol circumstància.

El treball col·laboratiu determinarà l'èxit de Panets, per tant es requereix un treball en xarxa de tots els professionals implicats en tots els àmbits del projecte des del primer moment, des de la planificació, comunicació i presentació d'una bona imatge del projecte fins a la seva execució i avaluació d'aquest.

Finalment, Panets aspira a convertir-se en un exemple com a model d'innovació socioeducativa, oferint una alternativa als programes educatius a Mallorca. Amb l'elaboració del manual de bones pràctiques i el seu posterior anàlisi s'espera aconseguir extreure dades significatives, les quals puguin ser exposades de cara al públic i així fer entendre a la comunitat la importància de les pràctiques intergeneracionals. A més, si el projecte té èxit en els primers anys, s'augmentaran el nombre de places, incloent-hi així una franja més ampla d'edat respecte als nins i nines.

12. Referències bibliogràfiques

- Abellán, A. & Pujol, R. (2016). Un perfil de las personas mayores en España, 2016. Recuperat de: <http://envejecimiento.csic.es/documentos/documentos/enred-indicadoresbasicos16.pdf>

- BOE. (2015). Resolución de 30 de septiembre de 2015, de la Dirección General de Empleo, por la que se registran y publican las tablas salariales para los años 2015 y 2016 del XIV Convenio colectivo general de centros y servicios de atención a personas con discapacidad. Recuperat de: <https://www.boe.es/boe/dias/2015/10/14/pdfs/BOE-A-2015-11059.pdf>

- Cook, M., & Wilson, G. (1979). *Love and Attraction*. Recuperat de: https://books.google.es/books?hl=ca&lr=&id=rfRFBQAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA101&dq=BLUEPRINT+FOR+A+SOCIAL+PSYCHOLOGICAL+THEORY+OF+LONELINESS&ots=8tjWn6Nt1D&sig=UaCqNTRpBOjINLEuk_VeYyHasqg&redir_esc=y#v=onepage&q=BLUEPRINT%20FOR%20A%20SOCIAL%20PSYCHOLOGICAL%20THEORY%20OF%20LONELINESS&f=false

- Díez, J., & Morenos, M. (2015). *La soledad en España*. Madrid: Fundación ONCE & fundación AXA. Recuperat de: http://www.fundaciononce.es/sites/default/files/soledad_en_espana.pdf

- Fernández, A. (2012, 30 de juny). ¿Por qué España desciende la natalidad?. ABC. Recuperat de: <http://www.abc.es/20120630/sociedad/abci-razones-descenso-natalidad-espana-201206292108.html>

- Fernández-Ballesteros, R., & Zamarrón, M. D. (2007). *Cubrecavi*. Cuestionario breve de la calidad de vida. Madrid: TEA Ediciones.

- Harper & Row. (1954). *Motivation an personality*. Recuperat de: http://s-f-walker.org.uk/pubsebooks/pdfs/Motivation_and_Personality-Maslow.pdf

- Harris, R. (2015, 30 de Març). The loniless epidermic: we're more Connected than ever – butare we feeling more alone?. *Independent*. Recuperat de: <http://www.independent.co.uk/life-style/health-and-families/features/the-loneliness-epidemic-more-connected-than-ever-but-feeling-more-alone-10143206.html>

- Iglesias, J., et al. (2001). *La soledad en personas mayores: influencias personales, familiares y sociales. Análisis Cualitativo*. Madrid: Artegraf. Recuperat de: <http://www.camfpozoblanco.es/InterPresent1/groups/imserso/documents/binario/5006lasoledad.pdf>

- IMSERSO. (2015). *Informe 2014 las personas mayores en España*. Madrid: Ministerio de Sanidad, Servicios Sociales e Igualdad & Secretaría de Estado de Servicios Sociales e Igualdad & Instituto de Mayores y Servicios Sociales. Recuperat de: http://www.imserso.es/InterPresent1/groups/imserso/documents/binario/22029_info2014pm.pdf
- Instituto Nacional de Estadística. (2014). *Proyección de la Población de España 2014-2064*. Recuperat de: <http://www.ine.es/prensa/np870.pdf>
- Madrigal, A. (2000). La Soledad de las personas Mayores. *Boletín sobre el envejecimiento*, 3. Recuperat de: <http://www.imserso.es/interpresent3/groups/imserso/documents/binario/boletinopm3.pdf>
- Martínez, S. (2014). La soledad de la era smarthphone. *La Voz de Galicia*. Recuperat de: <http://www.lavozdegalicia.es/noticia/tecnologia/2014/06/11/soledad-era-smartphone/00031402475100101207499.htm>
- Meil, G. (1999). *La Población Española*. Madrid: Acento Editorial. Recuperat de: http://www.uam.es/personal_pdi/economicas/gmeil/espaniol/docencia/sociologia_poblacion/poblacion.pdf
- Olutosin, A. (2014). *LONELINESS: A RISK FACTOR FOR CORONARY HEART DISEASE MORTALITY AMONG MEN IN EASTERN FINLAND*. Tesis de Màster, University of Eastern, Finland. Recuperat de: http://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20141193/urn_nbn_fi_uef-20141193.pdf
- Orte, C., et al. (2016). *Compartir la infancia*. Barcelona: OCTAEDRO. Recuperat de: <https://www.octaedro.com/appl/botiga/client/img/16093.pdf>
- Perez, J., Pujor, R., Abellán, A & Ramiro, D. (2014) .Un siglo de cambios en la pirámide de población en España: 1910-2011. Recuperat de: <http://envejecimiento.csic.es/documentos/blog/Un-siglo-de-cambios-en-la-piramide-de-poblacion-de-Espana-1910-2011.pdf>
- Prats, J. (2015, 25 de Febrer). La esperanza de la vida aumenta más de 40 años en un siglo. El País. Recuperat de: http://politica.elpais.com/politica/2015/02/26/actualidad/1424969363_446948.html
- Papadis, D. (2006). Is a man by nature a political and good animal, according to Aristotle?. *Phroniman*, 7 (1), 21-33. Recuperat de: [http://repository.up.ac.za/bitstream/handle/2263/14450/Papadis_Man_\(2006\).pdf?sequence=1](http://repository.up.ac.za/bitstream/handle/2263/14450/Papadis_Man_(2006).pdf?sequence=1)
- Peplau, A., & Perlman, D. (1982). *Loneliness: a source book of current theory, research and therapy*. Recuperat de: http://www.peplaulab.ucla.edu/Peplau_Lab/Publications_files/Peplau_perlman_82.pdf

- Sánchez, M., et al. (2007). *Programas intergeneracionales*. Barcelona: Fundació La Caixa. Recuperat de: http://www.aepumayores.org/sites/default/files/Programas_Intergeneracionales_Coleccion_Estudios_Sociales_vol23_es.pdf
- Sánchez, M., Díaz, P., López, J., Pinazo, S. y Sáez, J. (2008). INTERGEN. Descripción, análisis y evaluación de los programas intergeneracionales en España. Modelos y buenas prácticas. Resumen ejecutivo. Recuperat de: http://www.imserso.es/InterPresent1/groups/imserso/documents/binario/idi172_06ugranada.pdf
- Shaw, G. (2005, 16 de juny). Seattle Preschool in a Nursing Home 'Transforms' Elderly Residents. ABCnews. Recuperat de: <http://abcnews.go.com/Lifestyle/seattle-preschool-nursing-home-transforms-elderly-residents/story?id=31803817>
- Vives, M. (2016). 'Sharing Childhood': aprendizaje entre generaciones. SER. Recuperat de: http://cadenaser.com/emisora/2017/01/15/radio_mallorca/1484475676_863865.html

13. Annex 1

TEMPORALITZACIÓ PROJECTE PANETS		
Mesos	Tasca	Objectiu
Febrer 2018	Reunió inicial amb l'escola La Salle	Plantejar la iniciativa socioeducativa al centre i coordinar el dia i les hores que els nins i nines aniran al Centre de Dia.
Abril 2018	Reunió inicial amb el centre de dia de Manacor	Concretar i exposar la proposta al centre de dia de Manacor. Definir calendaris, horaris i participants.
Maig 2018	Reunions de treball	Planificar i programar els continguts, activitats, recursos, publicitat, pressupost i dinàmiques. A més, de realitzar un primer anàlisi de les necessitats educatives de les persones majors. Reunió amb els pares de l'escola La Salle per informar-los dels objectius, metodologia i benèfics que tindrà el projecte.
Juny 2018	Sessió de formació	Formació específica respecte a aprenentatge intergeneracional i cooperatiu als treballadors.
Juliol 2018	Reunió de treball	Concretar i revisar els darrers punts abans d'iniciar el curs.
Setembre 2018	Posada en marxa de Panets	Inici del projecte educatiu amb les seves corresponents avaluacions. Es realitzaran un total de 18 sessions pràctiques de relacions

		intergeneracionals al llarg del curs,
Juny 2018	Final del projecte i valoracions	Avaluació final del projecte i elaboració de manual de bones pràctiques

14. Annex 2

PRESSUPOST ANUAL PANETS

DESPESES	PEDAGOG	EDUC.SOCIAL	TRANSPORT	MATERIAL PER A LES ACTIVITATS	ASSEGURANÇES		
MES							
SEPTEMBRE	829,13	610,6	340	105,96	350		
OCTUBRE	829,13	610,6	340	105,96			
NOVEMBRE	829,13	610,6	340	105,96			
DESEMBRE	829,13	610,6	340	105,96			
GENER	829,13	610,6	340	105,96			
FEBRER	829,13	610,6	340	105,96			
MARÇ	829,13	610,6	340	105,96			
ABRIL	829,13	610,6	340	105,96			
MAIG	829,13	610,6	340	105,96			
JUNY	829,13	610,6	340	105,96			
TOTALS	8291,3	6106	3400	1059,6	350	TOTAL	19206,9

15. Annex 3

- Qüestionari destinat a les persones majors.
- Marca amb una creu la casella que s'adapti millor a la teva experiència.

1- Quin impacte sobre l'envelliment actiu ha tingut les pràctiques intergeneracionals?

Crec que participar en activitats amb nens com en les que jo he participat ...	D'acord	En desacord
... aconseguir que la gent gran continuï sent útils per als altres		
... fa que la gent gran es senti millor mentalment		
... fa que la gent gran es senti millor físicament		
...augmenti la dignitat de les persones grans		
... millora la solidaritat entre les persones de diferents edats		
... ens fa més capaços de valer-nos per nosaltres mateixos		
... serveix perquè la gent gran estiguem menys discriminats		

2- Quin impacte ha tingut en algunes de les seves activitats la realització de pràctiques intergeneracionals?

Crec que participar en activitats amb nens com en les que jo he participat ...	D'acord	En desacord
... fa que la gent gran es senti més activa		
... ha augmentat el gaudir del meu oci i temps Lliure		
... ha augmentat el meu interès per ser una persona més activa en la societat		
... ha millorat la meva capacitat per tenir cura		

d'altres persones		
... ha millorat la meva dedicació a les tasques de la llar (netejar, cuinar, rentar, planxar, ...)		

3-Quin impacte sobre les relacions entre els participants creuen les persones grans que tenen les pràctiques intergeneracionals?

Crec que participar en activitats amb nens com en les que jo he participat ...	D'acord	En desacord
... les meves relacions amb els nens, en general, són millors que abans		
... tinc una perspectiva més positiva dels nins		

4- Quin impacte sobre les relacions amb familiars i amics tenen les pràctiques intergeneracionals?

A conseqüència de la meva participació en activitats amb generacions més joves ...	D'acord	En desacord
...em sento més respectat / a en el meu família que abans		
...em sento més respectat / a entre els meus amics que abans		
... tinc més amics que abans		
... les relacions amb els meus amics han millorat		

5- Quin és el grau de satisfacció de l'experiència de les pràctiques intergeneracionals realitzades?

Molt satisfactòria	Satisfactòria	Poc satisfactòria
---------------------------	----------------------	--------------------------

--	--	--

6- És recomanable que els polítics donin suport a la realització de pràctiques intergeneracionals?

Sí		No	
-----------	--	-----------	--

16. Annex 4

- Questionari destinat als joves.
- Marca amb una creu la casella que s'adapti millor a la teva experiència.

Després de fer activitats amb persones majors ...	D'acord	En desacord
... les meves relacions amb les persones grans, en general, són millors que abans		
... m'agraden més les persones majors		
... tinc més amics que abans		
... les persones majors es senten millor		
... estan més contentes		
... em sent millor		
... tinc ganes de tornar a fer activitats amb els grans		
... enyoraré fer activitats amb les persones grans		
... tindrè un major respecte a partir d'ara cap a la gent gran		
... intentaré ajudar sempre que pugui a les persones gran		

2 -Quin impacte sobre l'envelliment creuen els tenen les pràctiques intergeneracionals?

	D'acord	En desacord
Després de jo haver participat en les activitats del programa, les persones majors tenen millor salut		
Després de les activitats realitzades, les persones grans estan millor vistes per la resta.		

Els grans són menys feliços després del seu pas per aquest tipus de programes		
Crec que el fet de participar en pràctiques intergeneracionals fa que la gent gran se sentin més satisfets amb la seva vida.		

3- Quin és el grau de satisfacció de l'experiència de les pràctiques intergeneracionals realitzades?

Molt satisfactòria	Satisfactòria	Poc satisfactòria

17. Annex 5

Nom:	Edat:				
Grau de desenvolupament 1→ Mai 2→ Poques vegades 3→ Alguna vegada 4→ Casi sempre 5→ Sempre	Grau de desenvolupament				
	1	2	3	4	5
Hàbits de cooperació amb la seva parella					
Grau de participació activa en els treballs					
Nivell d'adaptació a les regles					
Eficàcia de la participació del nin					
Constància de col·laboració					
Actituds comunicatives amb la parella					
Freqüència de comunicació					
Capacitat d'atendre les opinions i idees					
Interès de voler comunicar-se					
Apertura o simpatia amb la seva parella					
Es sent segur					
Bon humor					
Tolerància amb quant a la relació					
Afectivitat					
Té por					